

Cap a una economia de serveis

CENT ANYS D'ECONOMIA A LES COMARQUES GIRONINES

La història de l'economia gironina està plena de problemes i reptes. Ara, quan moltes empreses i famílies lluiten per sortir d'una de les pitjors crisis econòmiques que es recorden, pot ser un bon moment per fer una mirada al passat i veure com la capacitat d'adaptació d'aquestes comarques ha estat capaç al llarg de les dècades de transformar els problemes en èxits. Ho podem fer gràcies al llibre *Cent anys d'economia a les comarques gironines*, editat per la Cambra de Comerç amb motiu del centenari de la corporació empresarial, i que mostra com la indústria ha deixat pas als serveis com a principal generador de riquesa.

ORIOI PUIG > TEXT

La història econòmica recollida en el volum editat per la Cambra de Comerç de Girona abraça no només els seus cent anys de vida, sinó que es remunta al segle XIX i als efectes que la Revolució Industrial va tenir a les nostres contrades. Si hi ha un element que va resultar clau en el procés d'industrialització massiva de l'economia, aquest va ser la màquina de vapor. Però, a Girona, aquesta innovació tecnològica va passar gairebé inadvertida. El carbó necessari per fer-la funcionar no es trobava a Catalunya, i importar-lo només sortia a compte a les empreses properes a Barcelona, el port de la qual rebia carbó britànic. Transportar-lo cap al nord hauria estat massa car. Fins que no es va generalitzar el transport de l'energia elèctrica

per cable, la indústria gironina es va seguir localitzant prop dels rius per aprofitar la força de l'aigua, primer amb rodes hidràuliques i, posteriorment, amb turbines hidràuliques i turbines hidroelèctriques.

Un dels autors del llibre, l'historiador Pere Sala, aporta una de les principals novetats que suposa el llibre de la Cambra: l'ús de la matrícula o contribució industrial i de comerç de cada municipi com a font documental. Tot i tenir l'inconvenient que inclou la producció del sector primari, permet

El 1900, Girona comptava amb un 1,7 % de la població espanyola i generava el 3,7 % de la producció industrial



>> El sector surer gironí és una potència mundial des de fa més de cent anys.

una radiografia molt fidel de l'activitat econòmica. En un exhaustiu treball de recerca, a partir de la matrícula corresponent a l'any 1918, es constata que la de Girona és una economia diversificada, amb un gran pes de la indústria, però també del sector terciari: el conjunt de tots els subsectors de serveis representa un 45,3 % del total contributiu, lleugerament per sota dels subsectors industrials (46,9 %), i molt per sobre de l'energia i la mineria (5,8 %) i de la construcció (2 %). Aquesta importància del sector serveis



IMATGE CEDIDA PER JOAN CORTÉS.

>> **Obreres a la secció de
debanament de la fàbrica
Grober (1930).**

no significa que Girona tingués un desenvolupament manufacturer escàs. Més aviat al contrari. Al llarg del segle XIX, les comarques gironines van viure un accelerat procés d'industrialització. El 1900, Girona comptava amb un 1,7 % de la població espanyola i generava el 3,7 % de la producció industrial, de manera que se situava entre les deu províncies més industrialitzades.

Dins de la indústria, el tèxtil (26,1 % del total contributiu de l'any 1918 a Girona) era el subsector majoritari gràcies a les filatures de cotó situades a les ribes del Ter, des de Camprodon fins a Girona. Divuit de les vint-i-cinc grans empreses gironines eren tèxtils. Tot i que la majoria es trobaven al Ripollès, les més grans eren la Burés (Anglès) i la Coma Cros (Salt). La primera era la tèxtil catalana situada en una conca fluvial que més treballadors ocupava a Catalunya: 1.200 treballadors entre les fàbriques d'Anglès i la que tenia a Castellbell (Bages).

A principi del segle XX, Girona comptava amb indústries capdavanteres per la seva innovació tecnològica. En trobem exemples en el sector paperer (La Gerundense va ser la primera productora catalana de paper fet a màquina), en el de generació d'electricitat

(el 1910, les comarques gironines concentraven el 31 % de la producció elèctrica de l'Estat, procedent de centrals hidroelèctriques de mitjana i alta tensió), o la fabricació de turbines (Planas i Flaquer va ser-ne una indústria pionera a l'Estat).

I finalment, el suro. No hi ha cap altra indústria que hagi portat el nom de les comarques de Girona arreu del món des de fa més de cent anys. Entre 1850 i 1915 la majoria dels taps de suro fabricats al món sortien de manufactures gironines. A partir de la I Guerra Mundial, aquesta hegemonia disminueix. Com explica Pere Sala, en el cas dels «taps per a *champagne*, el segment més valorat i més gironí, degut a un saber-fer tècnic poc transferible, el domini dels nostres tapers ve de més lluny i va més enllà: podem parlar d'uns 200 anys de lideratge mundial, de 1780 a 1980».

El 1910, les comarques gironines concentraven el 31 % de la producció d'electricitat de l'Estat

Respecte al sector serveis, ja hem comentat que el comerç minorista era la principal activitat a principi del segle XX, seguit del grup de majoristes i de transportistes, el grup de banquers, hostalers i altres serveis i, finalment, el d'oficis i tallers. Segons l'anàlisi de les contribucions de 1918, en el comerç al detall predominava, també destacadament, l'alimentació, amb 516 botigues de queviures.

L'efecte demogràfic

Sovint, les èpoques de creixement econòmic estan també acompanyades d'una expansió demogràfica. En el cas de l'auge industrial que va viure Girona a partir de la segona meitat del segle XIX, aquest factor hi va tenir molt poc a veure. La demarcació fins i tot va arribar a perdre població entre 1860 i 1900, per després guanyar-ne de forma molt moderada.

En canvi, el fet demogràfic sí que explicaria per què Girona no va pujar al carro de la segona Revolució Industrial, la que s'inicia després de la I Guerra Mundial, i que va estar caracteritzada per produccions a gran escala, d'alt consum energètic i d'elevada intensitat en tecnologia i en equipament

El boom turístic i l'evolució del sector

Algunes viles del litoral gironí —Ferran Agulló no li donaria el nom de Costa Brava fins al 1908— van començar a rebre famílies adinerades a principi de segle. Moltes s'hi construïen el que després s'ha anomenat segona residència. Tot i que la tendència va anar creixent, era un «turisme» encara molt minoritari. Fins a finals dels anys quaranta, els habitants de les viles costaneres es dedicaven bàsicament a la pesca, a la pagesia o a la manufactura artesanal.



AUGUST MAS.

Per parlar d'indústria turística, haurem d'esperar a mitjan anys cinquanta, amb els primers hotels i restaurants dedicats específicament a aquests nous visitants. Però el boom turístic de la Costa Brava com a tal es va viure a partir dels seixanta i fins als vuitanta, amb un increment espectacular de l'oferta hotelera —Lloret passaria dels nou hotels i pensions l'any 1950 fins als 200 l'any 1965— i de serveis complementaris. És un dels grans canvis productius de l'economia gironina en les últimes dècades.

En els darrers anys, i amb diferents alts i baixos, el sector turístic ha consolidat la seva posició com a motor econòmic de la demarcació. La recuperació de l'aeroport de Girona —ara en hores d'incertesa—, i el fet que Girona hagi diversificat la seva oferta —ha afegit al sol i platja la cultura, la gastronomia, els congressos, l'esport...— situen la demarcació en una posició privilegiada com a destinació turística internacional. Més de set milions de persones visiten cada any les comarques gironines.

L'expansió del turisme a partir dels anys seixanta va provocar també una florent indústria paral·lela: la construcció de segones residències, tant a la Costa Brava com a la Cerdanya. Aquest tipus d'habitatge tenia un pes insignificant als anys seixanta, i va registrar una expansió importantíssima. Va ser un dels motius d'anàlisi del Debat Costa Brava, un fòrum pioner que el 1976 va tractar sobre la sostenibilitat del desenvolupament turístic del litoral gironí. No obstant això, els municipis de la Costa Brava han tornat a ser un dels grans protagonistes de la bombolla immobiliària viscuda durant el primer decenni del segle XXI, amb plans urbanístics que van contribuir a generar ingressos per a uns ajuntaments mal finançats i que ara es troben amb un estoc d'habitatge acabat pendent de vendre, i difícil de col·locar per falta de demanda.

>> **Platja de Lloret de Mar.**

mecànic. A Girona, salvant excepcions com la SAFA de Blanes, aquest tipus d'indústria no va arribar. Sala ho atribueix al fet que l'estancament de la població gironina, l'escassa densitat urbana i un reduït mercat consumidor van fer que aquest tipus d'indústria —sovint multinacional— busqués els avantatges de l'aglomeració urbana de l'àrea metropolitana de Barcelona.

Amb una població estancada en poc més de 330.000 habitants entre els

anys 1920 i 1950, les comarques gironines seguien mantenint un teixit de petites i mitjanes empreses i una indústria en la qual el tèxtil seguia essent predominant. Però ja s'estava començant a gestar el que seria una autèntica

**Entre 1850 i 1915
la majoria dels taps
de suro fabricats
al món sortien de
manufactures gironines**

revolució en l'estructura econòmica de les comarques gironines: el turisme.

Però, abans de parlar-ne amb més profunditat, no podem deixar de fer esment als efectes econòmics generats per causes polítiques i/o bèl·liques. La I Guerra Mundial (1914-1918) va beneficiar algunes indústries, però va paralitzar-ne d'altres, com la del suro. I si la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) va anar acompanyada d'un entorn econòmic internacional favorable,



VICENÇ GRMÉ. ARXIU D'IMATGES D'OLOI. COL·LECCIÓ D'IMATGES DE L'AJUNTAMENT D'OLOI.

>> **Treballadores de la fàbrica tèxtil Can Sacrest a principi del segle xx.**

L'arribada de la República va coincidir amb l'estancament provocat pel crac borsari de Wall Street i, posteriorment, per la Gran Depressió dels EUA. Amb la Guerra Civil (1936-1939) i l'arribada de la dictadura franquista, les coses van anar a pitjor. L'inici del franquisme es va veure caracteritzat per la política econòmica autàrquica. Els territoris històricament industrials, com Girona i Catalunya, van patir el tancament del comerç exterior, i les seves indústries es van veure abocades a un estancament productiu i de qualitat.

L'economia es desperta

A partir dels anys cinquanta les circumstàncies milloren. S'entra en una fase de creixement econòmic moderat que porta a la fi del racionament i a una lleugera millora de la renda. Espanya torna a obrir, parcialment, les seves fronteres al comerç exterior, i el règim de Franco tanca un acord amb els Estats Units. A finals d'aquella dècada es posava en marxa el Pla d'Estabilització, que posaria les bases d'un creixement espectacular durant els anys seixanta.

Entre els anys 1960 i 1980, Girona es va caracteritzar per tenir una economia més dinàmica respecte de Catalunya i del conjunt espanyol, que la va tornar a situar en posicions capdavan-



ARXIU DE LA CAMBRA DE COMERÇ DE GIRONA.

>> **Propietaris de Teisa amb un dels seus primers vehicles, a principi del segle xx.**

teres dels rànquings estatals. Ho expliquen els economistes Modest Fluvià i Ricard Rigall, ambdós professors de la UdG, en l'apartat del llibre de la Cambra que titulen «La modernització de l'activitat productiva gironina».

Amb una elevada taxa d'ocupació i una notable moderació salarial, l'economia de la demarcació va esdevenir molt competitiva. Fluvià i Rigall també constaten el procés d'obertura exterior

de l'economia gironina, en què el suro, el cotó, la maquinària, la fusta i les fibres sintètiques són els principals sectors exportadors.

Pel que fa a infraestructures, destaquen la forta inversió —gairebé l'única— que va suposar la construcció de l'autopista AP-7. És un exemple més de la discriminació de l'Estat respecte a Catalunya. En la seva anàlisi, els economistes de la UdG mantenen que «Girona pateix en pròpia cam els problemes generals de les difícils relacions entre Catalunya i Espanya: superàvit comercial saldat amb dèficit fiscal i sortida de recursos financers. Si ho mirem des d'avui, no hi ha gaires canvis. Girona, i

Amb una població estancada en poc més de 330.000 habitants entre els anys 1920 i 1950, les comarques gironines seguien mantenint un teixit de petites i mitjanes empreses



FONS HISTÒRIC D'ENDESA

Catalunya en general, han fet els deures i s'han obert a l'exterior, però el dèficit fiscal continua».

L'estructura sectorial de l'economia gironina es trobava a mig camí entre la catalana i l'espanyola: l'agricultura pesava més i les activitats industrials menys que a l'economia catalana, i a la inversa respecte del conjunt espanyol. En la indústria guanyen pes el metall i l'agroalimentació, i en perden el tèxtil, la fusta, el suro i els mobles. Mentrestant, s'aguditzava l'èxode rural en uns anys de profunda transformació agrària, marcada pels progressos de la productivitat. En l'àmbit del sector serveis, destaca el boom turístic que va viure la Costa Brava, que va suposar una revolució en l'economia de les comarques del litoral gironí.

De la crisi del petroli a la del deute

Els darrers trenta anys de l'economia gironina han estat molt intensos. Malgrat el pessimisme actual pel que fa al nivell d'atur i el tancament d'empreses, les tres darreres dècades han suposat una seqüència d'èxits notables en la superació de moments difícils. Així ho constata el catedràtic d'economia aplicada Josep Oliver, autor de la darrera part de la història econòmica de Girona en el llibre de la Cambra. Segons la seva opinió, «quan la tempesta de la crisi financera internacional ha agafat una nova empenya i amenaça el futur de l'euro, [i] sembla que l'economia gironina es dirigeix a un període de creixement contingut», és moment de fer «una mirada

>> Obres de construcció del pantà de Suqueda. Es van iniciar el 1963 i es van acabar el 1968.

desapassionada a aquests darrers trenta anys d'economia gironina», que ajuden a «millorar l'ànim i enlairar l'optimisme».

Aquest darrer període històric s'inicia amb el segon xoc dels preus del petroli i la crisi industrial, de la construcció i del conjunt de l'activitat. Era una crisi que semblava que no finalitzaria mai, o que, quan passés, deixaria el país —i Girona— sota mínims. Després van venir els temors als negatius impactes sobre la nostra indústria amb l'entrada al Mercat Comú el 1986. A continuació arribà el xoc generat per Alemanya el 1992, amb l'elevació dels tipus d'interès i el seu impacte sobre la resta d'economies vinculades al sistema monetari europeu. La crisi del 1992-1993 va agafar una embranzida especialment intensa, amb importants destruccions d'ocupació, de les quals Girona no es va lliurar, i amb un futur que, ja el 1994, s'albirava extraordinàriament complicat. També vàrem superar, amb èxit, aquella difícil situació. I, finalment, després d'una llarga etapa d'expansió —Oliver l'anomena la «dècada prodigiosa»—, arriba una dura crisi financera internacional i de deute públic a Europa. Al mateix temps, es produeix una reforma en els

motors del creixement, de canvis en les condicions de competència internacional, que obliguen l'economia gironina a reinventar-se de nou.

En les darreres tres dècades, Girona s'ha caracteritzat per un creixement molt important de les exportacions. A més, s'ha consolidat com a gran focus d'atracció turística. Aquest grau d'obertura a l'exterior de l'economia gironina ha de ser, segons els experts, el pilar del futur econòmic de Girona.

A escala sectorial, l'economia gironina ha viscut una profunda recomposició del teixit productiu. La pèrdua de pes de l'activitat industrial ha revertit en la millora dels serveis (des del 35,3 % de la mà d'obra ocupada el 1977 al 65,0 % el 2009), atès que la construcció s'ha mantingut a l'entorn del 13 % en els anys extrems considerats, tot i les alces i baixes en funció del cicle, en especial quan, el 2007, s'arriba al 17 %. Tot i que part d'aquesta reducció relativa del pes de l'ocupació industrial indica altres transformacions en la funció de producció —en especial, el procés d'externalització d'activitats terciàries abans efectuades en el si de la indústria—, el cert és que el pes de l'ocupació estrictament manufacturera no ha deixat de caure en termes relatius

La situació actual del mercat de treball, amb una taxa d'atur desbocada, és la mostra més evident de la crisi econòmica actual. Des de 2008, a Girona s'han perdut més de 30.000 llocs de treball. Tot i això, Oliver recorda el nivell d'ocupació és ara molt més elevat que fa dues dècades, i que treballa més del 80 % de la població de 16 a 64 anys, quan, a final dels setanta, no s'arribava al 70 %.

De cara al futur, el llibre de la Cambra ressalta que Girona està preparada. Entre les seves forteses destaca que és una economia ben capitalitzada, que ha contemplat una transformació important de la seva xarxa de transports, i que compta amb una universitat que dota les comarques gironines de capital humà preparat. Entre les incerteses i punts febles que albira Oliver, destaca el creixent envelliment de la població, que pot afectar «el potencial creixement de la demarcació per força temps».

Oriol Puig és periodista.

Lloret passaria dels nou hotels i pensions l'any 1950 fins als 200 l'any 1965